

НАРОДНА НОШЊА БЕОГРАДСКЕ ОКОЛИНЕ НА АКВАРЕЛИМА КАРОЛА ПОП ДЕ САТМАРИА

Од краја прве половине прошлог века на етнографском пољу као сликари, поред других, радили су Никола Арсенивић (од 1850 до 1885), Карол Поп де Сатмари (од 1849 до 1885) и Владислав Тителбах (од 1872 до 1925). Прва двојица обрађивали су махом народну ношњу, и то Арсенивић са великог дела Југославије, а Сатмари поглавито са терена уже околине Београда. Тителбах је, међутим, био обухватнији, његов етнографски домен шири, пошто се он није задржавао само на народној ношњи, него је сликао и друге предмете.

О Николи Арсенивићу и Владиславу Тителбаху раније је писано,¹ међутим Карол Поп де Сатмари (1811 до 1886) мање је познат, па ћемо се на њему задржати.

Румунски сликар, Сатмари је у Србију навраћао у неколико махова у међувремену од 1845 до 1885 год. Из тога су времена његови радови, 59 акварела, цртежа и скица (својина Етнографског музеја у Београду), на којима видимо поглавито народну ношњу и неке моменте из живота, углавном из непосредне околине Београда и из самог Београда. У овим Сатмаријевим радовима приказани су: живот на београдском тргу, на улици, у механи, и личности у њиховим живописним ношња-

ма, данас готово потпуно изобичајеним. Ту старинску народну ношњу, коју познајемо из литературе, и коју данас можемо видети само у музеју, Сатмари је сачувао и приказао на акварелима, на којима видимо: девојке са сплетеном косом у „кике“ облика лесице, која је прекривала десно ухо (сл. 1) и жене са „конјама“ (конђама) на глави, због којих је изгледало као да оне на врху главе имају рог (сл. 2 и 3). Сатмари нам је приказао и младу која је после венчања на главу стављала мали венац и капу искићену старинским новцем, пауновим перјем и цвећем, нарочито смиљем, по коме се таква капа и звала „смиљевац“. Младе су после венчања извесно време стално носиле „смиљевце“, затим само празником, пошто роде прво дете напуштале су га, а сасвим је изобичајен седамдесетих година прошлог века (сл. 4). На акварелима 1 и 3 видимо старинске кошуље, дугачке, са дугим и широким рукавима набраним у лактовима, разнобојним везом и „крестама“ — зупчастим порубима по ивицама скута и рукава. Данас ових кошуља нема осим неколико примерака у збиркама Етнографског музеја у Београду, јер су оне давно изобичајене. Приказане су и старинске, данас изобичајене „шарене сукње“, дугачке скоро до чланака, изаткане од танко упрене вуне разних боја, које се раније у свим селима београдске околине нису „прекачињале“ — „запрезале“, што је доцније било уобичајено, па се тако видела лепо везена кошуља (сл. 1, 3).

¹ Nikola Zega, Zbirka Nikole Arsenovića, *Narodna starina*, sv. 5, Zagreb, 1923; B. Drobñaković, Jedna retka zbirka Etnografskog muzeja u Beogradu, *Umetnost*, sv. 1, Beograd, 1949; Петар Ж. Петровић, Владислав Тителбах, Посебна издања Етнографског музеја у Београду, св. 2, Београд, 1931.

Сл. 1 — На тргу у Београду (бр. 15455 инвентара Етнографског музеја у Београду).
У првом плану, с леве стране, девојка са киком преко десног уха

Сл. 2 — На тргу у Београду (бр. 15457 инвентара Етнографског музеја у Београду)

Сл. 3 — На тргу у Београду (бр. 15458 инвентара Етнографског музеја у Београду)

Сл. 4 — На тргу у Београду (бр. 15454 инвентара Етнографског музеја у Београду)

Сл. 5 — Млада са „смиљевцем“ на глави
(бр. 15468 инвентара Етнографског музеја
у Београду)

Сл. 6 — Жена из околине Београда
(бр. 15469 инвентара Етнографског музеја
у Београду)

Жене и девојке опасивале су „прегаче“ (кецеље) у основној црвеној боји, и затворено црвеној боји, са врло лепим утканим шарама. Једна прегача — „предња“ опасивана је преко сукње, а две — „предња“ и „задња“ кад се сукња није носила (сл. 3,4). Нарочито су се истицале лепотом прегача „стубара“ (сл. 6) и „рокља“ (сл. 3). Преко предње прегаче опасиван је и „лекедов“, врста кецеље од памучног, белог, провидног, домаћег платна (сл. 5).

Преко леђа раније је ношен „гунић“ од белог, домаћег сукна, без рукава и

спреда отворен (сл. 2 и 3) који је после педесетих година прошлог века замењиван „либадетом“, „кадивним јелеком“ и „хурдијом“ (сајицом, ћитајком) (сл. 1—6), што се куповало у Београду.

Веће уметничке вредности од акварела које је Арсеновић радио у Србији, Сатмаријеви акварели су врло користан прилог за упознавање народне ношње. Они су за етнологе од нарочитог значаја због тога, што су допуна малобројним Арсеновићевим акварелима са истог терена. Упоредујући Сатмаријеве аквареле са онима које је Арсеновић ура-

Сл. 7 — Девојке из Мокрог Луга
(бр. 15460 инвентар Етнографског музеја у Београду)

дио у Србији у међувремену од 1879 до 1885, на пр. с акварелом жене из Кумодража, може се рећи, да је Сатмари прецизнији, а његови акварели од већег значаја и користи као документи, јер је он личности које је снимао умео тако да постави, да је стручњаку омогућено да уочи све оно што је карактеристично и што је од нарочитог интереса за етнологска проучавања. Треба истаћи, да је Сатмари у погледу приказивања појединих хаљетака, њихових облика и кројева, орнамената и боја,

прецизан и веран приказивач народне ношње, која се у Београду и у околним селима могла видети до пред крај прошлог века. Та је ношња верно приказана и сачувана у акварелима Карола Поп де Сатмарија. А ово је од особитог значаја кад се има у виду да је народна ношња у селима београдске околине била врло разнолика, што је последица етничког састава становништва. Ни мушка ни женска ношња није била иста: друкчија у Великом и Малом Мокром Лугу, Јајинцима, Бањици и Рако-

вици с једне, а друкчија у њима суседним селима с друге стране. Тако на пр. док су у Великом и Малом Мокром Лугу, Јајинцима, Бањици, Раковици жене на глави носиле „ручнике“ (сл. 2) а девојке нарочите капе (сл. 7), у суседним селима су ношене конђе, па и оне нису

биле свуда исте. У Врчину, Бегалици, Заклопачи и Гроцкој конђе су мање, а коса под њима на челу подвијена; даље пак, у другим селима, конђе су веће а коса напред раздељена, што није умакло Сатмаријевом оку, као што видимо на приложеним његовим акварелима.²

² Детаљније о ношњи: М. С. Влаховић, *Мушка ношња у београдској Посавини, Гласник Етнографског музеја у Београду*, књ. III, Београд, 1928; М. С. Влаховић, *Женска ношња*

у београдској Посавини, *Гласник Етнографског музеја у Београду*, књ. V, 1930; Р. Николић, *Околина Београда, Српски Етнографски зборник*, књ. V — *Насеља*, књ. 2.

LE COSTUME NATIONAL SUR LES AQUARELLES DE KARLOS POPP SZATHMARY

B. DROBNJAKOVIĆ

Le costume national en Yougoslavie, remarquable par sa beauté, attire également l'attention par sa diversité, car il diffère non seulement d'une région à l'autre du pays, mais très souvent d'un village à l'autre d'une même région. Il en est ainsi également des villages situés aux environs immédiats de Beograd, où jusqu'à tout dernier temps on pouvait sans peine reconnaître, d'après le costume, à quel village appartient la personne le portant. Ce costume, aujourd'hui hors d'usage et dont on ne peut prendre connaissance que dans des descriptions qui en ont été faites, nous le voyons bien conservé dans les oeuvres de Karlos de Szathmary, dont il est question dans cet article.

Karlos Popp Szathmary peintre roumain, est venu à plusieurs reprises en Serbie, durant la période de 1845 à 1885 et c'est de cette époque que datent ses travaux, actuellement propriété du Musée Ethnographique de Beograd. Il s'agit de 59 aquarelles, dessins et esquisses. Les illustrations de Szathmary sont des documents très utiles pour les études ethnologiques, car il est précis et fidèle dans ces esquisses de la vie d'autrefois au marché belgradois, et des costumes aujourd'hui hors d'usage, aussi b'en du point de vue de leur forme que de coupe ou de leurs couleurs, et ornements. Ces qualités de ses esquisses permettent une étude approfondie du passé.

Illustrations dans le texte:

- Fig. 1 — Au marché de Beograd (№ 15455 col. du Musée Ethnographique de Beograd). Au premier plan à gauche, jeune fille avec des nattes
 Fig. 2 — Au marché de Beograd (№ 15457 col. du Musée Ethnographique de Beograd)
 Fig. 3 — Au marché de Beograd (№ 15458 col. du Musée Ethnographique de Beograd)

- Fig. 4 — Au marché de Beograd (№ 15454 col. du Musée Ethnographique de Beograd)
 Fig. 5 — Jeune femme avec la couronne des immortelles (№ 15468 col. du Musée Ethnographique de Beograd)
 Fig. 6 — Femme des environs de Beograd (№ 15469 col. du Musée Ethnographique de Beograd)
 Fig. 7 — Jeunes filles de Mokri Lug (№ 15460 col. du Musée Ethnographique de Beograd)